

**UCHWAŁA NR XXII/120/2025
RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU**

z dnia 29 grudnia 2025 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Miasta i Gminy Biezuń na lata 2026-2029**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2025 r., poz. 1153) w związku z art. 87 ust. 1, ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 1292) Rada Miejska w Bieżuniu uchwala się, co następuje:

§ 1. 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Biezuń na lata 2026-2029, zaopiniowany pozytywnie przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Biezuń.

§ 3. 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Bieżuniu

mgr Barbara Rogowska

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA I GMINY BIEŻUŃ NA LATA 2026-2029**

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp	3
2.	Podstawa prawna opracowania	3
3.	Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
4.2.	Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	13
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.1.	Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	17
5.2.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy (materialnego i niematerialnego)	28
5.2.1	Charakterystyka gminy Biezuń	28
5.2.2.	Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w mieście i gminie	28
5.2.3.	Zasoby przyrodnicze	31
5.2.4.	Kultura w mieście i gminie	31
5.2.5.	Zabytki dziedzictwa kulturowego	32
5.3	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	32
5.3.1.	Obiekty wpisane do rejestru zabytków	33
5.3.2.	Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków	33
5.3.3.	Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy	39
6.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	45
7.	Założenia programowe	47
7.1.	Priorytety programu opieki	48
7.2.	Kierunki działania i zadania programu opieki	48
8.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	50
9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	51
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	51
11.	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	59

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. 2024 poz. 1292) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Miejskiej. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Przedmiotowy dokument stanowi aktualizację Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Biezuń na lata 2022-2025.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292). Zapis w ustawie mówi, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. 2024 poz. 1292)

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc.

Ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5).

Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na w/w listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2 oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników

Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Formę ochrony stanowi także gminna ewidencja zabytków, w której zgodnie z art. 22. ust. 5 powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa określa także obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4),
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18),
- nakaz uwzględniania w planie ogólnym gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych (art. 19 ust. 1);
- nakaz uwzględniania w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 19 ust. 1a);
- nakaz uwzględniania w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń - ochronę zabytków nieruchomych

wpisanych do rejestru i ich otoczenia, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 19 ust. 1b);

- nakaz uwzględniania gminnego programu opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planu ogólnego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2);
- możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81 i 82);
- możliwość utworzenia parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16 ust. 1) oraz ustanowienia zakazów i ograniczeń (art. 17 ust. 1.);
- nakaz uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 20).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. 2025 poz. 1153)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust. 1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz.U. 2024 poz. 1130 z późn. zm.)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania planu ogólnego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tj. Dz.U. 2025 poz. 418 z późn. zm.)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno-budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra,

który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9). Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tj. Dz.U. 2025 poz. 647 z późn. zm.)

Ustawa mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych (art. 101).

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tj. Dz.U. 2024 poz. 1478 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz.U. 2024 poz. 1145 z późn. zm.)

Ustawa ta wskazuje, iż jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 6 pkt 5). Ustawa wskazuje sposób postępowania przy obrocie nieruchomościami objętymi prawną ochroną konserwatorską (art. 13). Określa również obowiązki użytkownika wieczystego nieruchomości gruntowej wpisanej do rejestru zabytków (art. 29) oraz sposób ustanowienia trwałego zarządu na nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków (art. 45). Przepisy ustawy wskazują wysokość przyznawanych bonifikat za nieruchomości wpisane do rejestru zabytków (art. 68), ustalają opłaty z tytułu użytkowania wieczystego oraz trwałego zarządu za nieruchomości wpisane do rejestru zabytków (art. 73, 84), precyzują dokonanie podziału nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków (art. 96), a także określają prawo pierwokupu nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (art. 109).

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz.U. 2024 poz. 87)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenas nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji

kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tj. Dz.U. 2025 poz. 1338)

W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z kulturą, sztuką, ochroną dóbr kultury i dziedzictwa narodowego prowadzoną przez organizacje pozarządowe (art. 5).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164 z późn. zm.)

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Biezuń na lata 2026-2029 jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8.12.2023 r.)

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest on głównym dokumentem strategicznym potrzebnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i sporządzonym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, przedstawiającym cele administracji rządowej oraz

podległych jej służb oraz instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Głównym celem programu jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce poprzez zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych, a także zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

W Programie wyszczególnione są kierunki działań wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030) (dalej SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 roku. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 roku. Jest to strategiczny instrument zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, określający wskaźniki ich realizacji, wskazujący sposób ich osiągania oraz najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo

- kierunek interwencji: budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe. Wyznaczony projekt strategiczny: digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny

– kierunek interwencji: wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. Działania do 2030 roku: ochrona i promocja dziedzictwa narodowego, wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO), wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument przyjęty został uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 roku, wskazano w nim konieczność pełniejszego wykorzystania wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziomie kapitału społecznego.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze krajowym nie wykazuje objawów zniszczenia). Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków realizowanym poprzez działania trzech celów szczegółowych:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami oraz rozwój i wzmocnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocniania uczestnictwa w kulturze; ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury; digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury; umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę; wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju; rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych; wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest istotne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu

Przy sporządzaniu gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Biezuń należy wziąć pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim tj.:

- Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze;
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego;
- Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2022-2025.

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+, Innowacyjne Mazowsze została przyjęta uchwałą nr 72/22 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 24 maja 2022 roku. Strategia rozwoju województwa jest najważniejszym dokumentem samorządu województwa, określającym kierunki polityki rozwoju w perspektywie średnio- i długookresowej, wskazującym główne wyzwania, a także cele rozwojowe regionu do zrealizowania przez samorząd województwa oraz inne podmioty. Jest punktem odniesienia dla innych dokumentów strategicznych, programowych i planistycznych na poziomie regionalnym oraz lokalnym.

W Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ za cel główny przyjęto zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwałe i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący

wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska. Wskazano kierunki działań z zaznaczeniem kierunków priorytetowych oraz działania w podziale na pięć obszarów tematycznych: gospodarka, dostępność, środowisko i energetyka, społeczeństwo oraz kultura i dziedzictwo.

W obszarze „Kultura i dziedzictwo” wskazano cel – „Mazowsze bogate kulturowo”, poprzez wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia.

Obszar – Kultura i dziedzictwo

Kierunki działań i działania – Mazowsze bogate kulturowo

Kierunek działania: Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

Działania:

- wspieranie prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych, rewaloryzacyjnych), rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych oraz kulturowych;
- adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych;
- inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania: Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa.

Działania:

- zwiększenie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze;
- rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej;
- wspieranie rozwoju różnych form turystyki, produktów oraz wydarzeń turystycznych;
- wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji, w tym o znaczeniu międzynarodowym;
- ochrona, pielęgnowanie i promowanie spuścizny kulturowej (materialnej i niematerialnej), w tym podnoszenie świadomości kulturowej;
- kreowanie ośrodków i kształtowanie regionalnej tożsamości kulturowej;
- wspieranie i promocja różnorodności kulturowej;
- wspieranie przedsiębiorczości i współpracy w obszarze kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki.

Kierunek działania: Upowszechnianie kultury i twórczości.

Działania:

- rozwój infrastruktury kultury, wydarzeń i projektów kulturalnych;
- wspieranie rozwoju edukacji kulturalnej i artystycznej;
- wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego;
- wzmacnianie uczestnictwa w kulturze, w tym poprzez technologię cyfrową (e-kultura, digitalizacja).

Kierunek działania: Kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej.

Działania:

- wspieranie ośrodków miejskich i wiejskich w upowszechnianiu potencjału kultury wraz z rozwojem funkcji turystycznych;

– promowanie potencjału kulturowego Warszawy.

Dużym zagrożeniem dla przestrzeni kulturowej województwa jest zróżnicowany stan zachowania zabytków. Istotnymi barierami dla zachowania obiektów zabytkowych są m.in. brak użytkowania, niedostateczne zabezpieczenie, niewystarczająca ilość prac konserwatorskich i środków finansowych oraz nietrwały budulec (np. obiekty drewniane charakterystyczne dla regionu Mazowieckiego regionalnego). Czynnikiem utrudniającym objęcie odpowiednią ochroną zabytków w województwie jest również ich duże rozproszenie przestrzenne. Postępująca presja urbanistyczna utrudnia ochronę krajobrazów kulturowych. Proces urbanizacji stwarza zagrożenie dla cennych obszarów kulturowych. Ważne w zakresie ochrony różnorodności kulturowej jest podnoszenie świadomości mieszkańców i wykorzystanie potencjału kulturowego dla celów turystycznych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego przyjęty został przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 22/18 z dnia 19 grudnia 2018 roku. Plan ten stanowi element systemu planowania przestrzennego i pełni w nim funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym a planowaniem lokalnym. Plan nie jest aktem prawa miejscowego – jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa. Dokument określa kierunki rozwoju regionu, wskazuje szczegółowe zasady organizacji przestrzennej województwa oraz formułuje kierunki polityki przestrzennej.

Zgodnie z informacjami zawartymi w niniejszym planie na obszarze województwa mazowieckiego zlokalizowane są obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla kultury polskiej jak i światowej. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego obejmują zabytki objęte formami ochrony prawnej oraz elementy dziedzictwa ujęte w gminnych ewidencjach zabytków. Województwo mazowieckie cechuje znaczne zróżnicowanie krajobrazów kulturowych, wśród których wyróżniają się te będące charakterystycznymi dla województwa mazowieckiego, a jednocześnie, z uwagi na specyficzne cechy, będące krajobrazami unikatowymi w skali kraju.

W Planie dla ochrony zabytków określono następujące działania:

1. Realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
2. Zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji;
 - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
 - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi;
 - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;

– tworzenie muzeów.

W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego w Planie postuluje się następujące działania:

- opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- opracowanie kryteriów oceny wartości i wyboru dóbr kultury współczesnej;
- identyfikację wartościowych obiektów i obszarów dóbr kultury współczesnej o charakterze ponadlokalnym oraz ich ochronę poprzez ustalenia w gminnych dokumentach planistycznych (w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;
- współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej;
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu.

Program Opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025

Program Opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025 przyjęty został uchwałą nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 21 grudnia 2021 roku. W niniejszym dokumencie przyjęto, że w okresie 2022-2025 będzie kontynuowana misja z lat 2018-2021, która brzmi: *Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim*. W odpowiedzi na zdiagnozowane kluczowe problemy w programie wyznaczono trzy obszary strategiczne (obszary koncentracji działań):

1. Niewystarczająca świadomość wartości dziedzictwa wśród interesariuszy, niewłaściwe postawy interesariuszy wobec dziedzictwa, w którym obszarem strategicznym jest edukacja kształtująca świadomość i postawy.

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane z kształtowaniem wiedzy, świadomości i postaw pożądanych z punktu widzenia opieki nad zabytkami i troski o dziedzictwo. Zidentyfikowano dwa cele:

- wparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków.
 - kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.
2. Potrzeba dalszej optymalizacji dostępu właścicieli zabytków do środków finansowych na opiekę nad zabytkami, gdzie obszarem strategicznym jest optymalizacja systemu dostępu właścicieli zabytków do środków.

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane ze zwiększeniem efektywności finansowania opieki nad zabytkami. Zidentyfikowano dwa cele:

- zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich.
- dbałość o zabytki własne województwa.

3. Potrzeba dalszego doskonalenia narzędzi działania w zakresie opieki nad zabytkami, w którym obszarem działania jest wypracowanie skutecznych narzędzi działania.

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele skierowane na wzmocnienie skutecznej ochrony najbardziej wrażliwego dziedzictwa przed zniszczeniem i współpracy międzysektorowej dla ratowania zabytków.

Zidentyfikowano dwa cele:

- graniczenie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa.
- wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

W skład struktury zarządzającej realizacją Programu wchodzi: Sejmik Województwa, Zarząd Województwa, Departament Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Biezuń wykazuje zgodność z celami gminnych dokumentów strategicznych, do których należą:

- Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Biezuń na lata 2021-2030;
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Biezuń;
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- Gminny Plan Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty, które w swojej treści zawierają zagadnienie dotyczące dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Biezuń.

Strategia Rozwoju Gminy Miasta i Gminy Biezuń na lata 2021-2030

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Biezuń na lata 2021-2030 została przyjęta uchwałą Nr XXV/208/2021 z dnia 7 kwietnia 2021 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Biezuń na lata 2021-2030. Strategia jest dokumentem określającym kierunki i obszary rozwoju gminy jakie stawiać będą przed sobą władze lokalne, przez najbliższe kilka lat. Strategia stanowi całościową koncepcję zarządzania rozwojem gminy i jest elementem dopełniającym funkcjonowanie i zrównoważony rozwój danego obszaru. Planowanie strategiczne jest jednym z wyznaczników poprawnego zarządzania gminą, co w dalszym etapie przekłada się na rozwój lokalny. Strategia ma za zadanie przede wszystkim eliminować istniejące bariery na rzecz wykorzystywania lokalnych atutów. W Strategii wskazano 3 cele strategiczne. Jednym z nich jest usprawnienie struktury przestrzenno-funkcjonalnej – cel operacyjny – dbałość o ład przestrzenny na terenie gminy poprzez między innymi rewitalizację istniejących terenów parkowych. Innym celem strategicznym jest: atrakcyjna przestrzeń dla mieszkańców i turystów – cel operacyjny – poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu poprzez organizację wydarzeń kulturalnych, dostosowanych do różnych grup wiekowych oraz cel operacyjny –

poszerzenie oferty turystycznej poprzez zwiększanie potencjału Muzeum Małego Miasta Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, które jest jednym z najbardziej wyróżniających się miejscem na tle regionu, jak i całego kraju.

W skład kompleksu muzealnego wchodzi:

1. Budynek Nr 1 – Dom Poety Stefana Gołębiowskiego, ul. Zamkowa 4 – ekspozycyjny o konstrukcji drewnianej, jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony z poddaszem, kryty dachem dwuspadowym o pokryciu ceramicznym, niepalnym, na planie prostokąta, usytuowany kalenicowo do ul. Zamkowej, z zewnątrz oszalowany. Ściany zostały wykonane z drewnianych sumików, ściany nośne w układzie podłużnym oraz poprzeczne ściany działowe o analogicznej konstrukcji, posadowione na ławach fundamentowych za pośrednictwem drewnianych podwalin i przykryty drewnianym stropem belkowym oraz dachem dwuspadowym o konstrukcji drewnianej z poszyciem z łat krytych dachówką ceramiczną. Konstrukcja więźby dachowej drewniana jętkowa oparta na dwóch ścianach stolcowych i belkach wiązanych. Schody zabiegowe prowadzące na poddasze o konstrukcji drewnianej. Pierwotnie z 1821 roku, zrekonstruowany w 2021 roku. W dębowym Domu Poety Stefana Gołębiowskiego, pierwszego w Polsce tłumacza *Dzieł Wszystkich* Horacego z wielką starannością odtworzono wnętrza mieszkalne: pokój gościnny, salonik rodziców poety, sypialnię, kuchnię i jadalnię oraz gabinet ostatniego XIX-wiecznego burmistrza Bieżunia Józefa Blocha. Na uwagę zasługuje bogaty księgozbiór poety, liczący ponad 9 tysięcy woluminów i mieszczący się w trzech salach.

2. Budynek Nr 2 – Toalety wraz z kotłownią olejową, ul. Zamkowa 4 – dwukondygnacyjny z nieużytkowym poddaszem, wolnostojący, niepodpiwniczony, murowany, oszalowany, parterowy, jednotraktowy, na planie prostokąta, usytuowany równolegle do spichlerza w ogrodzie Stefana Gołębiowskiego, posadowiony na betonowych ławach z dachem dwuspadowym krytym dachówką. Ściany zewnętrzne budynku murowane z pustaka gazobetonowego na zaprawie cementowo-wapiennej wykończone od strony zewnętrznej konstrukcją drewnianą, stanowiącej elewację zewnętrzną budynku. Ściany zewnętrzne

ocieplone wełną mineralną ułożoną pomiędzy warstwą pustaka gazobetonowego, a konstrukcją drewnianą. Ściany wewnętrzne – działowe murowane z pustaka gazobetonowego. Dach dwuspadowy o konstrukcji drewnianej pokryty dachówką ceramiczną. Zbudowany w 2018 roku, zaadaptowany z budynku gospodarczego, przeznaczony na potrzeby funkcjonowania muzeum, jako toaleta i kotłownia olejowa ze składem paliwa.

3. Budynek Nr 3 – Spichlerz, ul. Zamkowa 4 – budynek ekspozycyjny o konstrukcji drewnianej, na planie prostokąta, usytuowany kalenicowo do ulicy Zamkowej, oszalowany, z jedną kondygnacją nadziemną użytkową oraz dwiema antresolami. W elewacji północno-wschodniej umieszczono jedno wejście do budynku z bramą dwuskrzydłową i drzwiami jednoskrzydłowymi, a w elewacji ogrodowej południowo-zachodniej są dwa wejścia do budynku z bramą dwuskrzydłową i drzwiami jednoskrzydłowymi oraz z drzwiami jednoskrzydłowymi. Przez środek spichlerza przebiega korytarz przejazdowy, który dzieli budynek na dwie części. Konstrukcję główną budynku wykonano, jako drewnianą sumikowo-łątkową z zamkami węglowymi bez ostatków. Łatki mocowane są do podwalin i oczepu, a pomiędzy nie wsunięte są poziome belki ścienne – sumiki. Konstrukcję stropu antresol stanowią drewniane belki wykończone od góry deskami. Dwuspadowy dach stanowi konstrukcja drewniana krokwiowo-płatwiowa, kryty dachówką ceramiczną, esówką. Pierwotnie z 1821 roku, zrekonstruowany w 2021 roku. We wnętrzu usytuowano ekspozycje odtwarzające warsztaty rzemieślnicze typowe dla specyfiki małego miasta. Można tu ujrzeć akcesoria charakterystyczne dla wielu dziedzin działalności: rybołówstwa, stolarstwa, tkactwa, a nawet wydobywania i przygotowywania torfu.

4. Budynek Nr 4 – Administracyjny, ul. Zamkowa 2 – główna siedziba Muzeum, budynek wpisany do Rejestru Zabytków w 1991 roku pod numerem A-248. Budynek murowany, parterowy, dwutraktowy, na planie zbliżonym do kwadratu, asymetryczny, o wym. 13,18 x 12,08 m, powierzchni użytkowej 114,27 m², usytuowany kalenicowo do ul. Zamkowej, z dachem dwuspadowym krytym blachą, z elewacjami otynkowanymi. Elewacja frontowa ozdobiona sztukateriami. Zbudowany w 1902 roku. Budynek przeznaczony na potrzeby administracyjne muzeum. Na poziomie parteru znajdują się: hol z recepcją, kasą muzeum oraz sklepikiem, pomieszczenie techniczne, sala oświatowa, pomieszczenie biurowe i toaleta. Na poddaszu użytkowym mieszczą się: pomieszczenia biurowe, socjalne, gospodarcze i WC.

5. Budynek Nr 5 – Ekspozycyjny, ul. Stary Rynek 19 – drewniany, parterowy, dwutraktowy, na planie prostokąta, o wymiarach 19,61 x 10,65 m i powierzchni użytkowej 309,02 m², usytuowany kalenicowo do pierzei Rynku oraz szczytowo do ulicy Zamkowej, konstrukcji wieńcowej, na piwnicach murowanych, z dachem naczółkowym krytym dachówką ceramiczną (esówką). Wpisany do Rejestru Zabytków pod Nr rej. 246 – A z dn. 18.05.1991 r. Zbudowany przed 1823 rokiem. Przebudowany i wyremontowany oraz adaptowany na potrzeby ekspozycyjne muzeum. Budynek trójkondygnacyjny (piwnica, parter, piętro.) Na parterze i piętrze znajdują się wystawy stałe, w piwnicach budynku zlokalizowane są magazyny zbiorów muzealnych i kotłownia. XIX-wieczny budynek dawnego szpitala skrywa nie tylko gabinet i ambulatorium lekarza pracującego w małym miasteczku, ale także część mieszkalną – salonik, sypialnię, jadalnię i kuchnię. Wystawa „Gabinet wnętrza mieszkalne lekarza z małego miasteczka” prezentująca meble z gabinetu doktora Piotra Wincenta Głuszkiewicza z Nowego Miasta (ok. 1925 r.) uzupełnione m. in. o zestaw narzędzi położniczych, urządzeń i sprzętów medycznych dr Stanisława Ilskiego, receptularz dr Antoniego Wolskiego (zawierający składy leków na określone choroby), biblioteczkę medyczną oraz kuchnię, sypialnię wyposażoną w komplet mebli z topoli czeczoty, jadalnię, salonik, w którym przyjmowano gości i spędzano czas wolny. Wystawa „Biezuń i jego mieszkańcy w dawnych latach” przygotowana na piętrze, eksponuje najważniejsze momenty z historii miasta i ludzi w nich uczestniczących, od czasów najdawniejszych do 1954 r., stare dokumenty, pamiątki i fotografie. Zbiory te to owoc działalności kolekcjonerskiej Stanisława Ilskiego, Jadwigi Siedleckiej i Mariana Przedpeńskiego. Wzbogacone o „Kodeks Praw” z 1778 roku opracowany przez Andrzeja Zamoyskiego – kanclerza wielkiego koronnego, pergaminową Torę z XVIII/XIX w. czy lampki chanukowe z II poł. XIX w. Uzupełnieniem ekspozycji są monitory dotykowe umożliwiające skorzystanie ze zróżnicowanych tematycznie aplikacji. Ekspozycję wzbogacają hologramy budynków wchodzących w skład kompleksu muzealnego i pałacu Zamoyskich oraz film ilustrujący historię miasta i życie jego mieszkańców.

6. Zespół pałacowy i założenie obronne – Biezuń, ul. Zamkowa 27 – potencjałem na przyciągnięcie turystów i szerzenie kultury wśród mieszkańców regionu jest również Pałac Zamoyskich w Bieżuniu. 22 listopada 2019 roku nieruchomość o powierzchni ponad 12 ha zakupił Samorząd Województwa Mazowieckiego i przekazał w użytkowanie Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu. Zespół pałacowy wraz z założeniami obronnymi w Bieżuniu wpisany jest do rejestru zabytków nieruchomości woj. mazowieckiego pod numerem pod Nr A-89. Głównym założeniem przygotowywanego projektu rewitalizacji jest stworzenie zespołu pałacowo-muzealno-parkowego, w którym możliwe będzie rozwijanie działalności muzealnej, kulturalnej i naukowej. Jednym z najważniejszych zadań będzie organizowanie wystaw, konferencji i sympozjów naukowych, spotkań artystycznych, plenerów, warsztatów literackich o charakterze lokalnym, jak i międzynarodowym. Jednocześnie zakłada się stworzenie nowoczesnej bazy noclegowo-wypoczynkowej, rekreacyjnej i gastronomicznej, która będzie stanowić uzupełnienie dla działalności muzealno-kulturalnej. W zespole pałacowym organizowane będą również imprezy plenerowe oraz wydarzenia kulturalne, skierowane do lokalnej społeczności, a także do szerokiego grona turystów. Imprezy plenerowe będą realizowane w oparciu o park oraz pomieszczenia reprezentacyjne czy restauracyjne. Motywem przewodnim imprez plenerowych oraz wydarzeń kulturalnych będą: wydarzenia historyczne, tańce historyczne, stroje, konkursy literackie, plastyczne i recytatorskie, spotkania warsztatowe o szerokim spektrum tematycznym np. warsztaty plastyczne, teatralne, rzeźbiarskie, ceramiczne. W celu realizacji powyższych funkcji planuje się rekonstrukcję istniejących pierwotnie oficyn, które powinny być utrzymane we współczesnej stylistyce, ale nawiązywać do dawnego układu założenia z XVIII w. z pałacem, jako obiektem głównym zespołu oraz dwiema oficynami rozmieszczone po jego prawej i lewej stronie na kształt odwróconej litery „L”, symetryczne, piętrowe. Rekonstrukcję zespołu pałacowo-parkowego w jego XVIII- wiecznym kształcie opracował Gerard Ciołek w oparciu o plan miasta Bieżunia z 1798 r.

Aby przybliżyć historię i kulturę Bieżunia i okolic, muzeum wydaje „Biezuńskie Zeszyty Historyczne”, uhonorowane Nagrodą Marszałka Województwa Mazowieckiego.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Biezuń

Studium uwarunkowań to podstawowy dokument planistyczny szczebla lokalnego, opisujący stan zagospodarowania przestrzeni oraz definiujący kierunki realizowania polityki przestrzennej gminy. Studium nie jest aktem prawa miejscowego, jednak stanowi merytoryczną podstawę dla sporządzenia i uchwalenia planów miejscowych.

Gmina Biezuń posiada Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte Uchwałą nr XVIII/188/2000 Rady Miejskiej w Bieżuniu z dnia 5 października 2000 roku.

W studium wskazano między innymi problemy sfery kulturalnej:

- trudności w zachowaniu i ochronie obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz postulowanych do ochrony;
- niski stopień zachowania historycznych układów ruralistycznych oraz szlaków (traktów) historycznych;
- niski stopień zachowania reliktyw kultury i własności szlacheckiej w postaci założeń podworskich, jako przykładów dawnego typu osadnictwa i rodzaju gospodarki rolnej;
- brak (poza samym Bieżuniem) określenia (i realizacji) standardów w zakresie zabudowy (szczególnie w miejscowościach o historycznych układach i dobrze zachowanym krajobrazie), zarówno w sensie kształtu, jak i technologii budowania;
- niska atrakcyjność miejsc i obiektów o wartościach kulturowych;
- problemy z zachowaniem i ochroną zabytków sztuki ludowej (chaty wiejskie, krzyże i kapliczki przydrożne) oraz gromadzenie i ochrona zabytków ruchomych.

Przedstawiono również możliwości i szanse rozwoju miasta i gminy, między innymi:

- możliwość wykorzystania walorów przyrodniczo-krajobrazowych doliny rzeki Wkry i jej dopływów dla rozwoju funkcji rekreacyjnej wzbogaconej wartościami kulturowymi;
- możliwość wykreowania miasta Bieżunia jako historycznego małego miasta o wartościach kulturowych w powiązaniu z funkcją turystyczną.

Jednym z wiodących celów rozwoju miasta i gminy Biezuń przyjmuje się:

- ochrona i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:
 - zachowanie istniejących wartości (walorów) środowiska,
 - wprowadzenie zalesień i zadrzewień,
 - utrzymanie i rewaloryzacja zasobów materialnych dziedzictwa kulturowego.

Główne kierunki działania zmierzające do realizacji celów na obszarze miasta Bieżunia to podniesienie atrakcyjności miasta poprzez przekształcenie i rehabilitację centrum miasta z ukierunkowaniem na cele usługowo-mieszkaniowe, uwzględniającą obsługę ruchu turystyczno-wypoczynkowego rejonu. Działania powinny uwzględniać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i wytyczne konserwatorskie (obszar objęty strefą konserwatorską); kreowanie wizerunku miasta poprzez utrzymanie historycznego układu przestrzennego (w tym pozostałości dawnego układu parcelacyjnego), dbałość o miejsca stanowiące o tożsamości miasta, ich

otoczenie (zespół pałacowy, Stary Rynek, Nowy Rynek, tereny cmentarzy, zespół sakralny, obiekty zabytkowe) oraz tworzenie warunków do rozwoju zainteresowań poznawczych i odczucia indywidualnego klimatu miasta; poprawa struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta poprzez powiązanie funkcjonalne, za pośrednictwem pieszego ciągu spacerowego wzdłuż rzeki Wkry, zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego z planowanym, na bazie tzw. „Borku”, terenem leśno-rekreacyjnym. „Odwrócenie” zabudowy usytuowanej wzdłuż doliny rzeki frontem do niej i ukierunkowanie jej na obsługę ciągu spacerowego; ukształtowanie zorganizowanego systemu terenów zielonych, sportu i rekreacji powiązanych z terenami nadrzecznymi (ciąg spacerowy) i miejscami tożsamości miasta.

Kierunki działania zmierzające do realizacji celów na terenie gminy Biezuń to między innymi:

- ochrona stanowisk archeologicznych poprzez prowadzenie działań inwestycyjnych pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w miejscowościach: Bielawy Gołuskie, Dźwierzno, Gołuszyn, Karniszyn, Kocewo, Myślin;
- ochrona zabytkowych układów przestrzennych w miejscowościach: Gołuszyn, Bielawy Gołuskie, Myślin, Karniszyn.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Biezuń

Podstawę prawną dla realizowanych przez samorząd gminny czynności planistycznych i oraz polityki ochrony zabytków stanowią dwa akty prawne:

- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami wykonawczymi – określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi – określa przedmiot i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Obie te ustawy wraz ze szczegółowymi aktami wykonawczymi regulują tworzenie jednego z ważniejszych narzędzi prawnych w sprawowaniu ochrony nad zabytkami – miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W przepisach tych określone są także kompetencje i zasady uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uwzględniają zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, zasady ochrony zabytków archeologicznych, ochronę walorów krajobrazu kulturowego, a także zasady ochrony dóbr kultury współczesnej. Zasady ochrony są zgodne z ustaleniami zawartymi w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Biezuń.

Dla terenu miasta i gminy Biezuń obowiązuje 11 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

1. UCHWAŁA NR VII/46/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Kocewo, Myślin, Dźwierzno, Kobyła Łąka położonych na terenie gminy Biezuń.

2. UCHWAŁA NR VII/48/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Dąbrówki, Stanisławowo, Pozga położonych na terenie gminy Bieżeń.
3. UCHWAŁA NR VII/47/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Mak, Władysławowo, Adamowo położonych na terenie gminy Bieżeń.
4. UCHWAŁA NR VII/52/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Stawiszyn-Zwalewo, Małocin, Trzaski, Wilewo, Pełki, Wieluń-Zalesie położonych na terenie gminy Bieżeń.
5. UCHWAŁA NR VII/51/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Stawiszyn-Łaziska, Sławęcin położonych na terenie gminy Bieżeń.
6. UCHWAŁA NR VII/50/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Bielawy Gołuskie, Gołuszyn, Zgliczyn Pobodzy położonych na terenie gminy Bieżeń.
7. UCHWAŁA NR VII/49/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Karniszyn, Karniszyn-Parcele, Sadłowo, Sadłowo-Parcele położonych na terenie gminy Bieżeń.
8. UCHWAŁA NR IX/64/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego południowej części obrębu geodezyjnego Bieżunia.
9. UCHWAŁA NR IX/63/2019 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego północnej części obrębu geodezyjnego Bieżunia.
10. UCHWAŁA NR XXVIII/228/2021 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla trzech terenów w obrębie miasta Bieżeń.
11. UCHWAŁA NR LIII/395/2024 RADY MIEJSKIEJ W BIEŻUNIU z dnia 26 marca 2024 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Strzeszewo, gmina Bieżeń.

Dla terenów położonych w granicach obszaru objętego planem (miasto Bieżeń) ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, obowiązujące w zakresie wskazanym w ustaleniach szczegółowych dla terenów wydzielonych liniami rozgraniczającymi:

- 1) wskazuje się obiekty i obszary chronione – zgodnie z oznaczeniami na rysunku planu:
 - a) obiekty wpisane do Rejestru Zabytków:
 - zespół urbanistyczny z XVIII w. (obejmujący sieć ulic i placów ograniczony od wsch. i pñ. rzeką Wkrą, od pñd. zabudową wokół kościoła parafialnego i ul. Stodolną, od zach. granicą zach. dawnych ogrodów renesansowych – obecnie teren folwarków sierpeckich) – Nr rej. 155 – A z dn. 7.05.1962 r.,

- zespół kościoła parafialnego pw. św. Trójcy z końca XVIII w. (wraz z najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m) – Nr rej. 132 – A z dn. 5.04.1962 r.,
 - zespół pałacowy i założenie obronne z pierwszej poł. XVII w. – Nr rej. 89 – A z dn. 5.05.1960 r.,
 - dom drewniany, ul. Sierpecka 19 z pocz. XIX w. – Nr rej. 250 – A z dn. 18.10.1991 r.
 - dom drewniany, ul. Sierpecka 23 z pocz. XX w. (wraz z bezpośrednim otoczeniem – teren ogrodu) – Nr rej. 251 – A z dn. 18.10.1991 r.,
 - dom drewniany, ul. Stary Rynek 19, ćw. XIX w. (obecnie Muzeum Małego Miasta – budynek ekspozycyjny) – Nr rej. 246 – A z dn. 18.05.1991 r.,
 - dom murowany, ul. Zamkowa 2 z pocz. XX w. (obecnie Muzeum Małego Miasta – budynek administracyjny) – Nr rej. 248 – A z dn. 19.05.1991 r.,
 - dom drewniany, ul. Zamkowa 4 z poł. XIX w. – (wraz z bezpośrednim otoczeniem – teren ogrodu Obecnie Dom Poety Stefana Gołębiowskiego oraz Spichlerz) – Nr rej. 247 – A z dn. 19.05.1991 r.,
- b) obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków objęte ochroną poprzez ustalenia planu – zgodnie z oznaczeniami na rysunku planu,
- c) nieruchome zabytki archeologiczne;
- 2) ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:
- a) dla zabytków nieruchomych wpisanych do Rejestru Zabytków ustala się:
- dla budynków wpisanych do Rejestru Zabytków obowiązuje nakaz zachowania historycznej formy architektonicznej zabudowy, w zakresie: gabarytu, kąta nachylenia głównych połaci, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz podziałów otworów okiennych i drzwiowych,
 - zakaz tynkowania i ocieplania ceglanych i drewnianych elewacji,
 - przy robotach budowlanych dotyczących elewacji budynków obowiązuje renowacja oraz przywrócenie elementów wystroju i detalu architektonicznego odpowiedniego do epoki, w której dany obiekt powstał,
 - ustala się kolorystykę oraz materiał dachu i elewacji: cegła, drewno, kamień, tynki w odcieniach beżu, szarości, bieli, dachówka, papa – odcienie czerwieni, szarości, grafitu,
- b) dla zabytków nieruchomych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków ustala się:
- dla budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków obowiązuje nakaz zachowania historycznej formy architektonicznej zabudowy, w zakresie: gabarytu, kąta nachylenia głównych połaci, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz podziałów otworów okiennych i drzwiowych,
 - zakaz tynkowania i ocieplania ceglanych i drewnianych elewacji,
 - przy robotach budowlanych dotyczących elewacji budynków obowiązuje renowacja oraz przywrócenie elementów wystroju i detalu architektonicznego odpowiedniego do epoki, w której dany obiekt powstał,
 - ustala się kolorystykę oraz materiał dachu i elewacji: cegła, drewno, kamień, tynki w odcieniach beżu, szarości, bieli, dachówka, papa – odcienie czerwieni, szarości, grafitu,

- w przypadku udokumentowanej utraty historycznych wartości obiektu, dopuszcza się rozbiórkę, wymianę obiektów, lokalizację nowych budynków z uwzględnieniem przeznaczenia terenu,
- c) w granicach zespołu urbanistycznego z XVIII w. ustala się:
- zachowanie historycznego układu ulic i planów oraz historycznego podziału na działki budowlane,
 - ochronę sylwety i panoramy historycznej średniowiecznego miasta lokacyjnego,
 - zachowanie historycznego układu zabudowy poszczególnych działek miejskich,
 - przed obiektami objętymi ochroną ustala się zakaz lokalizowania obiektów dysharmonizujących, nie związanych historycznie z zagospodarowaniem terenu (kioski, wiaty, garaże, obiekty tymczasowe) z materiałów typu blacha, PCV, siding,
 - ustala się zasadę urządzania zieleni przydomowej z rodzimych, siedliskowych gatunków drzew i krzewów,
- d) w granicach zespołu pałacowego i założenia obronnego z pierwszej poł. XVII w. ustala się:
- ochronie poddaje się układ zabudowy wraz historyczną zielenią komponowaną zgodnie z oznaczeniami na rysunku planu,
 - obowiązuje nakaz zachowania historycznej formy architektonicznej zabudowy, w zakresie: gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia wielkości, kształt oraz proporcje otworów okiennych i drzwiowych wraz z oryginalną stolarką,
 - historyczną zielenią komponowaną podlega ochronie i zabezpieczeniu (poprawa stanu zdrowotnego),
 - wyklucza się zmianę sposobu użytkowania terenu mogącą prowadzić do trwałego uszkodzenia drzewa lub znaczącego pogorszenia warunków siedliskowych, dopuszcza się wyłącznie prace wykonywane na potrzeby ochrony,
 - zakaz stosowania prefabrykowanych ogrodzeń betonowych,
- e) w granicach obszarów nieruchomych zabytków archeologicznych – w przypadku zamiaru przeprowadzenia prac ziemnych nakazuje się przeprowadzić archeologiczne badania ratownicze wyprzedzające inwestycję, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Na obszarze objętym planem (teren gminy bez miasta Bieżunia) ochrona zabytków obejmuje:

- a) zabytki nieruchome wpisane do gminnej ewidencji zabytków,
- b) stanowiska archeologiczne,

Dla budynków i budowli wpisanych do gminnej ewidencji zabytków ustala się dopuszczenie remontu, odbudowy, przebudowy i rozbudowy z zachowaniem przepisów odrębnych w zakresie ochrony konserwatorskiej. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, inwestycje wymagające prac ziemnych należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony konserwatorskiej.

Gminny Plan Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych Miasta i Gminy Biezuń

Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych to dokument opracowywany przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w celu zabezpieczenia zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Plan jest tworzony na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153). Plan ten zawiera szczegółowe działania, siły i środki niezbędne do ochrony zabytków i podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej. Celem jest ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez planowanie, przygotowanie i realizację przedsięwzięć zapobiegawczych, ratowniczych i konserwatorskich.

Plan podlega uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej i jest zatwierdzany przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Gminny Plan Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych Miasta i Gminy Biezuń został wprowadzony w maju 2025 r. Składa się m.in. z wykazu rozmieszczenia zabytków na terenie Gminy Biezuń, opis znajduje się w załączniku nr 4 do Planu, wykazu rozmieszczenia jednostek chroniących zabytki na miejscu, opis znajduje się w załączniku nr 5 do Planu, wykazu rozmieszczenia jednostek stosujących rozśrodkowanie zabytków, opis znajduje się w załączniku nr 5 do Planu, wykaz rodzaju i rejonów zagrożeń na terenie Gminy Biezuń, opis znajduje się w załączniku nr 7 do Planu, dyslokacji gminnego stanowiska kierowania.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy (materialnego i niematerialnego)

5.2.1 Charakterystyka gminy Biezuń

Gmina Biezuń położona jest w północno-zachodniej części województwa mazowieckiego, w powiecie żuromińskim. Jej powierzchnia obejmuje obszar 121,483 km². Według nowego podziału fizycznogeograficznego Biezuń leży na obszarze wyżyny północnomazowieckiej, w wysoczyźnie ciechanowskiej. Jest gminą miejsko-wiejską, z wykształconym ośrodkiem miejskim (miasto Biezuń) i położonymi wokół niego sołectwami. Gmina graniczy z takimi gminami jak: Lutocin, Żuromin, Szreńsk, Radzanów, Siemiątkowo, Zawidz oraz Rościszewo. Gmina Biezuń swoim obszarem obejmuje 26 sołectw, które stanowią jednostki pomocnicze gminy, takie jak: Adamowo, Bielawy Gołuskie, Dąbrówki, Dźwierzno, Gołuszyn, Karniszyn, Karniszyn-Parcele, Kobyła-Łąka, Kocewo, Mak, Myślin, Małocin, Pozga, Pełki, Sadłowo, Sadłowo-Parcele, Sławęcin, Stanisławowo, Stawiszyn-Łaziska, Stawiszyn-Zwalewo, Strzeszewo, Trzaski, Wieluń-Zalesie, Wilewo, Władysławowo i Zgliczyn-Pobodzy.

5.2.2. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Miasta i Gminy

1. Zarys historii i ogólna charakterystyka zasobów kulturowych miasta i gminy Biezuń

Przypuszcza się, że pierwsi ludzie na tym terenie mogli pojawić się już w neolicie, jednak dotychczasowe badania potwierdzają osadnictwo z okresu 400 lat p.n.e. wiążące się z epoką brązu,

kulturą grobów kloszowych, przeworską i oksywską. W latach 1384-1399 panami tej ziemi byli Krzyżacy. W tym czasie istniały już; wieś Sadłowo, Sławęcin, Stawiszyn Łaziska i Wilewo oraz Biezuń, Karniszyn, Zgliczyn Kościelny, Wieluń Zalesie, Strzeszewo i Dąbrówki oraz Gołuszyn i Bielawy Gołuskie.

Biezuń położony nad Wkrą od początku dziejów związany był z Mazowszem. Pierwotnie, to znaczy co najmniej w końcu XIV w. funkcjonował jako osada targowa związana z przebiegiem traktu łączącego miasta pomorskie z Rusią i Litwą. Trakt ten prowadził z Torunia przez Golub Dobrzyń, Rypin, Biezuń, Raciąż, Płońsk, Serock, Wyszaków, Brok i Niekarzyn, gdzie rozdzielał się na wschód i południe. Lokacja miasta nastąpiła w 1406 roku. Już ok. XVI w. istniała w Bieżuniu rezydencja właścicieli miasta, na miejscu późniejszego zespołu pałacowego, istniejącego do dzisiaj.

Miasto rozwijało się wzdłuż Wkry – od kościoła w stronę dworu. Było dwa razy zniszczone: podczas pożaru w 1619 roku i w czasie „potopu szwedzkiego”. Od 1776 roku Andrzej Zamoyski po złożeniu urzędu kanclerskiego zajął się miastem, dla którego nastał okres pomyślnego rozwoju. Rozwijało się rzemiosło, wybudowano murowany kościół, przeprowadzono regulację ulic i rynku, zamek został odrestaurowany i przebudowany na barokowy pałac. W latach 1776-78 w pałacu odbywały się posiedzenia Komisji Praw pod przewodnictwem Andrzeja Zamoyskiego z udziałem Józefa Wybickiego, Joachima Litawora Chreptowicza, Krzysztofa Hilarego Szembeka, Antoniego Rogalskiego.

W 1830 roku na mocy konwencji między rządami Prus i Królestwa Polskiego miasto z prywatnego stało się własnością rządową, jednakże już w 1837 roku Bank Polski sprzedał miasto kolejnemu prywatnemu właścicielowi.

Do powstania styczniowego Biezuń był trzecim co do wielkości pod względem liczby ludności miastem obwodu mławskiego. Głównymi dziedzinami jego egzystencji było rzemiosło i handel, częściowo także uprawa roli. Powstanie styczniowe pogorszyło sytuację Bieżunia. W ramach represji zajęto majątek należący do probostwa, a w 1869 roku odebrano Bieżuniowi prawa miejskie. Odzyskał je ponownie dopiero w 1994 roku.

Biezuń, w którym mieści się siedziba Urzędu Miasta i Gminy, zamieszkuje 1692 mieszkańców według stanu na dzień 31.12.2024 r. Posiada bazę edukacyjną w postaci: przedszkola, szkoły podstawowej i Liceum Ogólnokształcącego (z jedyną w tym regionie klasą o profilu wojskowym), kulturalną – Muzeum Małego Miasta (jedyne w kraju), Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Bibliotekę Publiczną oraz zabytki: kościół parafialny, zespół pałacowy, drewniany Dom Poety Stefana Gołębiowskiego.

2. Zabytki architektury i ich zespoły, parki i cmentarze

Do objęcia ochroną wskazuje się ściśle związane z historią regionu: cmentarz wyznania rzymsko-katolickiego w Bieżuniu oraz figurki i krzyże przydrożne, również często oznaczające miejsca dawnych mogił oraz teren cmentarzy zamkniętych: wyznania mojżeszowego i ewangelickiego w Bieżuniu.

3. Zabytkowe obiekty małej architektury oraz zabytki archeologiczne

Miasto i Gmina Biezuń posiada Gminną Ewidencję Zabytków przyjętą zarządzeniem Nr 9/2018 Burmistrza Miasta i Gminy Biezuń z dnia 21 marca 2018 r., w której zamieszczony jest wykaz budynków, obiektów małej architektury oraz stanowisk archeologicznych, znajdujących się na terenie gminy.

4. Inne zabytki ruchome

Poza obiektami małej architektury znaczną grupę zabytków ruchomych stanowi wyposażenie kościoła parafialnego oraz Muzeum Małego Miasta. Stan zachowania zabytkowych obiektów ruchomych zgromadzonych w granicach administracyjnych miasta i gminy Biezuń tj. w Muzeum Małego Miasta można określić jako bardzo dobry. Większość z nich poddana została profesjonalnym zabiegom konserwatorskim. W dobrej kondycji są też zabytki zgromadzone w kościele: ołtarz główny wraz z obrazami „Matki Boskiej Różańcowej” na zasuwie i „Trójcy Świętej” w szczycie oraz rzeźbami, ołtarz boczny prawy w kaplicy południowej wraz z obrazami i rzeźbami, ołtarz boczny lewy w kaplicy północnej wraz z obrazami „Św. Stanisława Kostki” w retabulum i „Św. Walentego” w szczycie, ambona, chrzcielnica, Droga Krzyżowa, feretrony oraz organy. W latach 2021-2025 przeprowadzone zostały prace konserwatorskie i restauratorskie na ołtarzu głównym, ołtarzu bocznym prawym, chrzcielnicy oraz ambonie w kościele parafialnym w Bieżuniu.

5. Stan zachowania zabytków – ocena szacunkowa

Stan zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz GEZ najogólniej ocenić można jako zły. Za wyjątkiem obiektów sakralnych i nielicznych założeń pałacowo dworskich, dla których udało się znaleźć nową funkcję, zdecydowana większość obiektów wymaga podjęcia natychmiastowych działań zabezpieczających i ratunkowych pozwalających na zachowanie ich istotnych wartości historycznych.

Prac konserwatorskich wymaga Pałac Zamoyskich w Bieżuniu. Również stan zachowania zabytkowych parków towarzyszących założeniom pałacowo-dworskim pozostawia wiele do życzenia. Pozbawione bieżącej pielęgnacji przez ostatnich kilkadziesiąt lat wykorzystywane do celów gospodarczych, uległy poważnej degradacji. Mimo to ciągle posiadają znaczne wartości przyrodniczo-krajobrazowe. Obecnie jednak najczęściej pozostają nieużytkowane, niezagospodarowane i ulegają postępującej dewastacji. W 2024 roku została opracowana koncepcja rewitalizacji i adaptacji dla celów muzealnych, kulturalnych i naukowych zespołu pałacowego i założenia obronnego w Bieżuniu.

W chwili obecnej opracowywana jest dokumentacja projektowo-kosztorysowa, na podstawie której wykonane zostaną roboty budowlano-konserwatorskie polegające na rewitalizacji zespołu pałacowego i założenia obronnego w Bieżuniu. W ramach zadania zrealizowane zostaną ekspozycje muzealne oraz zakupione wyposażenie.

Poważnie wyeksploatowana jest również wiejska zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza. Obserwuje się poważne ubytki w zabudowie zagrodowej. Nieliczne zaś remonty najczęściej prowadzone są nieprawidłowo z konserwatorskiego punktu widzenia. Poprawa stanu technicznego obiektu w wyniku tak przeprowadzonego remontu prowadzi do utraty cech zabytkowych remontowanej substancji.

5.2.3. Zasoby przyrodnicze

W obszarze gminy Biezuń występują tereny o wysokim udziale terenów biologicznie czynnych, co stanowi dobre warunki życia dla fauny i flory na danym terenie. W granicach gminy znajdują się również formy ochrony przyrody takie jak:

- Rezerwat przyrody „Gołuska Kępa”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Międzyrzecze Skrwy i Wkry,
- Nadwkrzański Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Obszar Natura 2000 „Doliny Wkry i Mławki”.

5.2.4. Kultura w mieście i gminie

Na terenie Miasta i Gminy Biezuń działa Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Bieżuniu. Podstawowym celem działalności danego ośrodka jest organizowanie działalności kulturalnej na terenie miasta i gminy, która polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury, sportu i rekreacji. Ośrodek realizuje dane zadania poprzez m.in.

- organizowanie wystaw artystycznych,
- organizowanie przedstawień teatralnych, koncertów, projekcji filmów,
- organizowanie i wspieranie imprez artystycznych i rozrywkowych,
- prowadzenie zajęć oraz wspieranie imprez artystycznych i rozrywkowych,
- prowadzenie zajęć i warsztatów artystycznych oraz kół zainteresowań,
- prowadzenie i organizowanie działalności zespołów muzycznych, tanecznych i folklorystycznych,
- promocję kultury miasta i gminy Biezuń oraz lokalnych twórców kultury,
- tworzenie, udostępnianie i dokumentowanie dóbr oraz wartości kultury,
- edukację kulturalną i wychowanie przez sztukę,
- tworzenie warunków do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką,
- rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych,
- upowszechnianie wiedzy o kulturze w tym kulturze regionalnej,
- realizowanie imprez zleconych: okolicznościowych, rodzinnych, obrzędowych,
- propagowanie i wspomaganie zainteresowania różnymi dyscyplinami sportu. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury prowadzi stałe formy działalności takie jak: koło plastyczne, koło taneczne, koło gitarowe, koło teatralne i koło wokalne oraz koło nauki gry na keyboardzie. Ponadto, ośrodek jest również miejscem spotkań Klubu Seniora, Młodzieżowej Orkiestry Dętej OSP w Bieżuniu, Biezuńskiego Towarzystwa Wędkarskiego, Koła Biezuńskiego Związku Wędkarskiego, Grupy Wsparcia AA oraz różnych grup młodzieżowych. W M-GOK zrealizowano między innymi takie przedsięwzięcia jak: organizacja WOŚP, turnieje, ferie zimowe i letnie z Domem Kultury, projekcje filmów, obchody Narodowego Dnia Żołnierzy Wyklętych, obchody Święta Konstytucji 3 Maja, obchody rocznicy Odzyskania Niepodległości, spektakle, konkursy plastyczne oraz organizacja dni Miasta i Gminy Biezuń.

5.2.5. Zasoby dziedzictwa kulturowego

Jednym z najbardziej wyróżniających się miejsc na tle regionu, jak i całego kraju jest Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu. Na terenie muzeum można obejrzeć wystawy stałe, takie jak:

1. W budynku dawnego szpitala przy ul. Stary Rynek 19
 - „Gabinet i wnętrza mieszkalne lekarza z małego miasteczka” z meblami z gabinetu doktora Piotra Wincenta Głuszkiewicza z Nowego Miasta (ok. 1925 r.) uzupełnione o zestawy narzędzi położniczych, urządzeń i sprzętów medycznych, receptularz dr. Antoniego Wolskiego (zawierający skład leków na określone choroby) oraz narzędzia i przyrządy dr. Stanisława Ilskiego, biblioteczkę medyczną,
 - cztery wnętrza mieszkalne z XIX w.: kuchnię, sypialnię wyposażoną w komplet mebli z topoli czeczoty, jadalnię i salon, w którym przyjmowano gości i spędzano czas wolny przy fortepianie warszawskiej firmy Antoni Hofer,
 - wystawę „Biezuń i jego mieszkańcy w dawnych latach” eksponującą m. in. najważniejsze momenty z historii miasta i ludzi w nich uczestniczących, od czasów najdawniejszych do 1954 r., stare dokumenty, pamiątki i fotografie. Zbiory te to owoc działalności kolekcjonerskiej Stanisława Ilskiego, Jadwigi Siedleckiej i Mariana Przedpełskiego. Wzbogacone zostały o „Kodeks Praw” z 1778 r. opracowany przez Andrzeja Zamoyskiego – kanclerza wielkiego koronnego, pergaminową Torę z XVIII/XIX w. czy lampki chanukowe z II poł. XIX w.
2. W Domu Poety Stefana Gołębiowskiego – poeta, tłumacz dzieł Horacego, społecznik i wieloletni Dyrektor Gimnazjum w Bieżuniu (obecnie Liceum Ogólnokształcące).
3. Zespół Pałacowo-Muzealny – 22 listopada 2019 roku pałac zakupił Samorząd Województwa Mazowieckiego. Pałac w Bieżuniu zostanie wykorzystany zarówno do celów muzealnych, jak i kulturalnych. Po generalnej rewitalizacji powstanie kompleks muzealno-hotelowy. Organizowane będą tam – skierowane do lokalnej społeczności, a także do szerokiego grona turystów – wystawy i konferencje, występy artystyczne, warsztaty. Przestrzeń wokół nieruchomości dostosowana zostanie do organizacji imprez plenerowych. Dodatkowo stworzone tam będzie centrum konferencyjno-naukowo-biznesowe z miejscami noclegowymi, salami konferencyjnymi, restauracją i kawiarnią.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formy prawnej ochrony obiektów zabytkowych normuje Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Zgodnie z art. 7 ww. ustawy formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji

o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie gminy Biezuń znajduje się 9 zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.3.1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

Biezuń

- zespół urbanistyczny z XVIII w. nr rej. A-155 z dn. 07.05.1962 r.
- kościół parafialny p.w. św. Trójcy, mur., XVIII, XIX w., z otoczeniem nr rej. A-132 z dn. 05.04.1962 r.
- zespół pałacowy i założenie obronne mur., XVIII w. (pałac, 2 oficyny i park) nr rej. A-89 z dn. 05.05.1960 r.
- dom mieszkalny ul. Sierpecka 19, drewniany, 1 ćw. XIX w. nr rej. A-250 z dn. 18.10.1991 r.
- dom mieszkalny ul. Sierpecka 23, drewniany, ok. 1908 wraz z bezpośrednim otoczeniem – ogród nr rej. A-251 z dn. 18.10.1991 r.
- dom mieszkalny ul. Stary Rynek 19, drewniany z murowanymi piwnicami, 1 ćw. XIX w. nr rej. A-246 z dn. 18.05.1991 r.
- dom mieszkalny, ul. Zamkowa 2, murowany, ok. 1904 nr rej. A-248 z dn. 19.05.1991 r.
- dom mieszkalny, ul. Zamkowa 4, drewniany wraz z bezpośrednim otoczeniem – ogród, 1821, nr rej. A-247 z dn. 19.05.1991 r.

Sławęcin

- zespół podworski z zabudową gospodarczą z I poł. XIX w.: dwór mur., park ze stawami, spichlerz, brama wjazdowa i krzyż nr rej. A-249 z dn. 13.07.1991 r.

5.3.2. Obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja zabytków zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. 2024 poz. 1292), art. 21, jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencja zabytków jest uporządkowanym zbiorem opracowań, wykonywanym wg jednolitych wzorców, stanowiącym podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków. Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Natomiast gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart

adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) danej gminy.

Za kryteria decydujące o wpisie obiektu do ewidencji przyjęto:

- stopień zachowania walorów zabytkowych;
- funkcję obiektu i wpływ jego formy na ogólny charakter zabudowy miejscowości;
- wartość historyczną, artystyczną i naukową.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Biezuń została przyjęta zarządzeniem nr 9/2018 Burmistrza Miasta i Gminy Biezuń z dnia 21 marca 2018 r.

Wykaz zbioru kart gminnej ewidencji zabytków dla terenu miasta Biezuń

1. Brama przykościelna.
2. Zespół kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy (Kościół, cmentarz przykościelny).
3. Zespół pałacowy – pałac
4. Zespół pałacowy oficyna ruina.
5. Zespół pałacowy oficyna pałacowa
6. Zespół pałacowy park
7. Zespół pałacowy figura
8. Budynek, ul. Kościelna 3
9. Budynek, ul. Kościelna 6
10. Budynek, ul. Kościelna 11 11a
11. Budynek, ul. Kościelna 18
12. Budynek, ul. Kościelna 19
13. Budynek, ul. Kościelna 20.
14. Budynek, ul. Kościelna 22
15. Budynek, ul. Mławska 1.
16. Budynek, ul. Nowy Rynek 8
17. Budynek, ul. Nowy Rynek 30
18. Budynek ul. Nowy Rynek 42
19. Budynek, ul. Płocka 14 dawniej 16
20. Budynek, ul. Płocka 20
21. Budynek, ul. Płocka 36
22. Budynek ul. Płocka 38
23. Budynek ul. Poświętna 3a
24. Budynek ul. Poświętna 13 dawniej 11.
25. Budynek ul. Poświętna 19 dawniej 17
26. Budynek ul. Poświętna 21
27. Budynek ul. Sierpecka 4
28. Budynek ul. Sierpecka 5
29. Budynek ul. Sierpecka 8 dawniej 6
30. Budynek ul. Sierpecka 7
31. Budynek ul. Sierpecka 9

32. Budynek ul. Sierpecka 17
33. Budynek ul. Sierpecka 19
34. Budynek ul. Sierpecka 20
35. Budynek ul. Sierpecka 23
36. Budynek ul. Sierpecka 52 dawniej 50
37. Budynek ul. Stary Rynek 19
38. Budynek ul. Targowa 6
39. Budynek ul. Warszawska 13 dawniej 11
40. Budynek ul. Warszawska 17 dawniej 15
41. Budynek ul. Warszawska 27
42. Budynek ul. Warszawska 31 dawniej 29
43. Budynek ul. Zamkowa 2
44. Budynek ul. Zamkowa 4
45. Budynek ul. Zamkowa 4 ogród
46. Budynek ul. Zamkowa 4 stodoła.
47. Budynek ul. Zamkowa 9 dawniej 7
48. Budynek ul. Zamkowa 11
49. Budynek ul. Zamkowa 13.
50. Budynek ul. Zamkowa 21 dawniej 23
51. Budynek ul. Nowy rynek 6 dawniej Zamoyskiego 2
52. Budynek ul. Zamoyskiego 4 dawniej 3.
53. Zespół Urbanistyczny
54. Cmentarz żydowski
55. Park miejski
56. Cmentarz parafialny
57. Stawiszyn Łaziska spichlerz.
58. Mak
59. Małocin 5
60. Małocin 14
61. Pozga 10 mieszkalny
62. Pozga 10 gospodarczy
63. Pozga 5
64. Pozga 6
65. Sadłowo 6.
66. Stanisławowo
67. Sławęcín brama
68. Sławęcín dawny dwór
69. Sławęcín spichlerz.
70. Sławęcín park
71. Sławęcín krzyż
72. Zgliczyn Pobodzy dawniej 12

Stanowiska Archeologiczne:

Ar/1 Strzeszewo
Ar/2 Strzeszewo
Ar/3 Strzeszewo
Ar/4 Strzeszewo
Ar/5 Strzeszewo
Ar/6 Strzeszewo
Ar/7 Strzeszewo
Ar/8 Sadłowo
Ar/9 Sadłowo
Ar/10 Sadłowo Parcele
Ar/11 Małocin
Ar/12 Trzaski
Ar/13 Małocin
Ar/14 Trzaski
Ar/15 Trzaski
Ar/16 Pełki
Ar/17 Pełki
Ar/18 Trzaski
Ar/19 Biežuń
Ar/20 Biežuń
Ar/21 Biežuń
Ar/22 Biežuń
Ar/23 Biežuń
Ar/24 Karniszyn
Ar/25 Karniszyn
Ar/26 Karniszyn
Ar/27 Kocewo
Ar/28 Kocewo
Ar/29 Kocewo
Ar/30 Myślin
Ar/31 Myślin
Ar/32 Gołuszyn
Ar/33 Stawiszyn Łaziska
Ar/34 Stawiszyn Łaziska/Stawiszyn Zwalewo
Ar/35 Sławęcín
Ar/36 Zgliczyn Pobodzy
Ar/37 Zgliczyn Pobodzy
Ar/38 Zgliczyn Pobodzy
Ar/39 Zgliczyn Pobodzy
Ar/40 Zgliczyn Pobodzy

Ar/41 Zgliczyn Pobodzy
Ar/42 Pozga
Ar/43 Dąbrówki
Ar/44 Dąbrówki
Ar/45 Dąbrówki
Ar/46 Stanisławowo
Ar/47 Stanisławowo
Ar/48 Stanisławowo
Ar/49 Stanisławowo
Ar/50 Karniszyn
Ar/51 Karniszyn
Ar/52 Sadłowo Parcele

Wykaz kapliczek i krzyży przydrożnych

1. Kapliczka ul. Zawidzka 1.
2. Adamowo kapliczka.
3. Adamowo kapliczka.
4. Bielawy Gołuskie kapliczka.
5. Biezuń, ul. Zawidzka kapliczka.
6. Biezuń, ul. Leśna kapliczka.
7. Dąbrówki kapliczka.
8. Dąbrówki kapliczka.
9. Dąbrówki kapliczka.
10. Dąbrówki kapliczka.
11. Dźwierzno kapliczka.
12. Gołuszyn kapliczka.
13. Gołuszyn kapliczka.
14. Karniszyn kapliczka.
15. Karniszyn kapliczka.
16. Karniszyn Parcele kapliczka.
17. Kobyła Łąka kapliczka.
18. Kobyła Łąka kapliczka.
19. Kocewo kapliczka.
20. Mak kapliczka.
21. Mak kapliczka.
22. Mak kapliczka.
23. Małocin kapliczka.
24. Małocin kapliczka.
25. Myślin kapliczka.
26. Myślin Pomnik
27. Myślin kapliczka.

28. Pozga kapliczka.
29. Pozga kapliczka.
30. Sadłowo kapliczka.
31. Sadłowo kapliczka.
32. Sadłowo Parcele kapliczka.
33. Sadłowo Parcele kapliczka.
34. Sadłowo kapliczka.
35. Sadłowo Parcele kapliczka.
36. Stanisławowo kapliczka.
37. Stanisławowo kapliczka.
38. Stanisławowo kapliczka.
39. Stanisławowo kapliczka.
40. Stanisławowo kapliczka.
41. Sławęcin kapliczka.
42. Sławęcin kapliczka.
43. Stawiszyn Zwalewo kapliczka.
44. Stawiszyn Zwalewo kapliczka.
45. Stawiszyn Zwalewo kapliczka.
46. Strzeszewo kapliczka.
47. Strzeszewo kapliczka.
48. Trzaski kapliczka.
49. Trzaski kapliczka.
50. Trzaski kapliczka.
51. Wieluń-Zalesie kapliczka.
52. Władysławowo kapliczka.
53. Zgliczyn Pobodzy kapliczka.
54. Stawiszyn Łaziska kapliczka.
55. Dźwierzno kapliczka.
56. Sadłowo-Parcele kapliczka.
57. Adamowo kapliczka.
58. Biezuń ul. Sierpecka Kapliczka
59. Biezuń ul. Mławska Figurka
60. Biezuń ul. Mławska 12 kapliczka
61. Karniszyn Kapliczka
62. Stawiszyn Łaziska kapliczka
63. Małocin Kapliczka
64. Pozga kapliczka
65. Sadłowo Parcele kapliczka
66. Strzeszewo kapliczka
67. Strzeszewo kapliczka
68. Wieluń Zalesie kapliczka

- 69. Wieluń Zalesie kapliczka
- 70. Sławęcin krzyż
- 71. Biezuń kapliczka

5.3.3. Zabytki o największym znaczeniu dla Gminy

Zespół pałacowy i założenie obronne (pałac, 2 oficyny i park) z 1 poł. XVII wieku, Nr rej. A – 89 z 05.05.1960 r.

Zespół pałacowy i założenie obronne w Bieżuniu stanowią pałac, ruiny dworu, budynek gospodarczy i fortyfikacja bastionowa z pierwszej połowy XVII wieku wraz z parkiem o powierzchni 12,5 ha. Pałac wybudowany na miejscu wcześniejszej warowni. Całość położona w pewnym oddaleniu od centrum miasta. Zabytek częściowo zrewitalizowany.

Pierwszy obiekt obronny wzniesiono w Bieżuniu już w na początku XVI wieku, prawdopodobnie w latach 1531-78, kiedy to nastąpił szczególny rozkwit Bieżunia. Ród Sieprskich odbudował obiekt do postaci renesansowego dworu obronnego, otoczonego fosą, rzeką Wkrą i sąsiednimi bagnami. Po przejęciu Bieżunia przez ród Kretkowskich, obiekt zostaje rozbudowany i ufortyfikowany. Zniszczony przez Szwedów w 1655 r. popada w ruinę.

Pod koniec XVII wieku, kiedy Biezuń przechodzi w ręce Działyńskich, renesansowy drewniany zamek zostaje przebudowany na murowany, późnobarokowy. W 1703 r. zamek i dobra stają się własnością Zamoyskich. Zamek podupada, a następnie odzyskuje świetność za sprawą Andrzeja Zamoyskiego, zamieszkującego tu do 1781 r., kiedy jako ordynat przeniósł się do Zamościa. Zamek został odrestaurowany, a w latach 1766-80 przebudowany na barokowy pałac z elementami klasycystycznymi z dwoma oficynami, wkomponowany w park geometryczny z parterami i kanałami z I poł. XVIII w. wraz z obwarowaniami ziemnymi bastionowymi.

W pałacu odbywały się w latach 1776-78 posiedzenia Komisji Praw z udziałem Józefa Wybickiego i Stanisława Staszica. Bywał tu też król Stanisław August Poniatowski wraz z orszakiem kadetów, wśród których był też Tadeusz Kościuszko. Obiekt często zmieniał właścicieli, w latach 1927-1974 należał do rodziny Ilskich. Od 1974 r. był własnością „Stomil” Piastów. W 1991 całą nieruchomość nabyli Antoni Cassel Kokczyński z Londynu i Tomasz Kokczyński z Warszawy. Od 2020 roku właścicielem pałacu jest Marszałek Województwa Mazowieckiego.

Dzisiejszy wygląd barokowego pałacu to efekt przebudowy dokonanej przez Adama Wołowskiego, jednego z właścicieli pałacu, około roku 1850 zmieniono wówczas formę dachu i nadano bocznym elewacjom wystrój neogotycki. Nie udało się niestety stwierdzić kiedy, dlaczego i w jakiej kolejności uległy rozbiórce skrzydła oficyn. Wokół pałacu był park angielski, a za murem od północnego wschodu – ogród owocowy. XX wiek przedstawił pałac i ogród jako bardzo zaniedbane. Wycięto starodrzew, zawałił się środkowy ryzalit pałacu i dach arianeki. Architekt Lech Niemojewski sporządził wprawdzie projekt odbudowy, ale niestety nie został on zrealizowany.

W 2024 roku została opracowana koncepcja rewitalizacji i adaptacji dla celów muzealnych, kulturalnych i naukowych zespołu pałacowego i założenia obronnego w Bieżuniu. W chwili obecnej opracowywana jest dokumentacja projektowo-kosztorysowa, na podstawie której wykonane zostaną

prace budowlano-konserwatorskie polegające na rewitalizacji zespołu pałacowo-parkowego i założenia obronnego w Bieżuniu. W ramach zadania zrealizowane zostaną ekspozycje muzealne oraz zakupione wyposażenie.

Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy, mur., XVIII, XIX w. z otoczeniem w promieniu 50 m), Nr rej. A - 132 z dnia 05.04.1962 r.

Pierwszy kościół parafialny w Bieżuniu ufundowany został prawdopodobnie w 1406 roku przez kasztelana plockiego Andrzeja z Gulczewa. Nie wiemy nic o wyglądzie tego budynku, poza tym, że był drewniany oraz, że znajdowało się w nim pięć ołtarzy ku czci świętych: Małgorzaty, Anny, Mikołaja, Wojciecha i Doroty. Drewniane budynki kościoła uległy w ciągu XVI i XVII w. zniszczeniu w wyniku pożarów. W 1551 roku wybudowano nową drewnianą świątynię, która również została spalona. Po 1590 roku rozpoczęto budowę następnego kościoła, która trwała do roku 1598. Obok świątyni stała drewniana dzwonnica z pięcioma dzwonami. We wnętrzach kościoła znajdował się ołtarz główny pod wezwaniem Św. Małgorzaty i Św. Agnieszki. Niestety i ta świątynia została zniszczona, prawdopodobnie w pożarze w 1619 roku. Kolejne wiadomości o kościele w Bieżuniu zachowały się w testamencie jednego z właścicieli Bieżunia Andrzeja Kretkowskiego. Wizytacja z 1740 roku opisuje kościół jako drewniany, starej konstrukcji, z dwoma kaplicami usytuowanymi naprzeciw siebie. Obok kościoła stała dzwonnica, dalej wybudowano drewniany budynek, o dwóch izbach, mieszczący plebanię oraz budynki gospodarcze, tuż za plebanią rozciągał się ogród. W latach sześćdziesiątych XVIII wieku, ówczesny właściciel Bieżunia Andrzej Zamoyski wystąpił z inicjatywą ufundowania tu nowego kościoła. Budowę rozpoczęto w 1766 roku i trwała ona do roku 1768. Murowany kościół z dachem przykrytym dachówką, z przylegającymi zakrystią i skarbcem, krytymi deskami, nie miał wieży ani sygnaturek. Obok kościoła stała stara, zniszczona drewniana dzwonnica. W 1776 roku rozpoczęto budowę nowej drewnianej dzwonnicy, na murowanych fundamentach. Koszt tej budowy pokrył także Andrzej Zamoyski. W 1817 roku nie remontowany kościół był już w złym stanie. Szczególnie zniszczona była ceglana podłoga oraz pokrycie dachowe. W 1824 roku rozpoczęto remont świątyni. W 1865 roku kościół wzbogacił się o ośmiogłosowe organy, a w latach 1888-1889 nastąpiła rozbudowa świątyni o prezbiterium, dwie boczne kaplice oraz zakrystie. Obecna jej bryła pochodzi z tego właśnie okresu. Jest to budowla orientowana, założona na planie prostokąta z przylegającym, trochę większym, zamkniętym wielobocznie prezbiterium, dwiema kaplicami na planie kwadratu i dwiema zakrystiami, kryta dachem dwuspadowym z sygnaturką z 1889 roku. Elewacja główna jest trzyosiowa, dwukondygnacyjna, rozczłonkowana pilastrami zwieńczonymi belkowaniem zakończona ujętym wolutami szczytem ze sterczyną z kulą z krzyżem. Wewnątrz, ściany boczne z wysuniętymi filarami opinają pilastry dźwigające belkowanie. Okna smukłe, zamknięte półkoliście. Od zachodu mieści się balkonowy chór muzyczny, murowany, otwarty arkadą półkolistą wsparty na koszowej arkadzie. Wnętrze kryje strop zwierciadlany, w prezbiterium kolebkowym z lunetami. Neobarokowy ołtarz dłuta K. Matulewicza z neorokokowymi rzeźbami J. Wojtasika pochodzi z 1896 roku. Znajduje się w nim krucyfiks z II poł. XVIII wieku oraz obrazy Matki Boskiej Różańcowej i Św. Trójcy pędzla J. Buchbindera. Dwa ołtarze boczne pochodzą z 1896 roku. Stacje drogi krzyżowej wykonał J. Wojtasik. W czasie II wojny światowej kościół uległ zniszczeniu. W 1946 roku rozpoczęto remont świątyni. W tym samym roku kościół otrzymuje nowy dzwon, polichromię wykonuje A. Rochowicz. W 1948 roku. powstaje w bocznym ołtarzu obraz Św. S. Kostki, a w 1961 roku.

obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, jako pamiątka Tysiąclecia. W latach 1974-75 powstaje nowa plebania, a w 1977 roku budynek gospodarczy i ołtarz soborowy oraz założona zostaje nowa instalacja w kościele. W 1978 roku kościół otrzymuje 2 nowe dzwony, a w 1983 zostaje wraz z dzwonnica pokryty dachem miedzianym. W 1984 roku wykonano nowy żelbetowy sufit, a w latach 1986-87 murowaną posadzkę. Również w roku 1987 zakupiono nowe drewniane ławki oraz zainstalowano nagłośnienie w kościele. W roku 1988 spłonęła drewniana dzwonnica i znajdujące się w środku 2 dzwony. Nowy ważący 460 kg dzwon odlany w roku 1990 został powieszony na prowizorycznie postawionej dzwonnicy. Kolejne dwa dzwony nabyte przez parafię ważą 190 i 800 kg. Kolejne lata to również szereg inwestycji w kościele; w 1991 r. wykonano metalową, przeszkloną kratę pod chórem, rok później zamontowane zostały nowe elektryczne organy. W roku 1995 stanęła nowa, murowana dzwonnica. W roku 1998 w kościele prowadzone były prace mające na celu osuszenie zacieków w bocznych kaplicach. W tym samym roku renowacji została poddana zabytkowa chrzcielnica. W roku 1999 wymienione zostały tynki na starej części kościoła, wymieniono również zniszczone cegły na nowej części świątyni. W 2000 roku przeprowadzono renowację frontu obudowy organów kościelnych oraz 12 lichtarzy i Krzyż Procesyjny. W latach 2001-2005 poddano renowacji i złoceniu 5 żyrandoli oraz 14 stacji Drogi Krzyżowej. Kościół został zabezpieczony poprzez zainstalowanie alarmów i przeciwpożarowych sygnalizatorów dymnych. W 2005 roku kościół został wyposażony w nową instalację grzewczą, tj. promienniki. W roku 2007 renowacji poddano monstrancje i dwa kielichy. W latach 2021-2024 wykonano prace konserwatorskie i restauratorskie przy ołtarzu głównym, oraz prace konserwatorskie i restauratorskie przy ambonie. Aktualnie w kościele prowadzone są prace konserwatorskie ołtarza bocznego i chrzcielniczy.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można, ze względu na ich pochodzenie na: wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony) oraz na czynniki zewnętrzne, umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Samorząd gminny może oddziaływać szczególnie w zakresie kształtowania opinii społecznej, wskazywania potrzeb i możliwości działań oraz inicjowania i nadzorowania konkretnych przedsięwzięć. W przypadku obiektów, które stanowią własność osób fizycznych lub prawnych inicjatywy gminy mogą być tylko pomostem do współpracy z właścicielami, którzy faktycznie i prawnie odpowiadają za stan zabytków.

Zestawienie wniosków wynikających z analizy SWOT diagnozuje obecną sytuację dotyczącą stanu dziedzictwa kulturowego w gminie oraz jego ochrony. Jednocześnie stanowi bazę do sformułowania priorytetów, kierunków działań i zadań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem gminy.

Poniżej przedstawiono silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Miasta i Gminy Biezuń.

Mocne strony:

- 1) rozpoznana historia gminy;
- 2) zasób zabytków na terenie gminy, w tym wpisanych do rejestru zabytków;
- 3) dobry stan zachowania kościoła;
- 4) opracowana gminna ewidencja zabytków;
- 5) miejsca pamięci (kapliczki, figury) sprzyjające rozwojowi turystyki;
- 6) opieka społeczności lokalnych nad krzyżami i kapliczkami przydrożnymi;
- 7) prowadzone działania na rzecz ochrony zabytków będących własnością gminy;
- 8) zachowane obiekty architektury drewnianej;
- 9) przynależność do Lokalnej Grupa Działania – Stowarzyszenie Społecznej Samopomocy;
- 10) występowanie stanowisk archeologicznych;

- 11) obszary chronione oraz walory przyrodnicze na terenie gminy;
- 12) wydarzenia kulturalne organizowane na terenie gminy;
- 13) opracowanie i aktualizowane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego;
- 14) opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej gminy.

Słabe strony:

- 1) zabytki o znaczeniu ponadlokalnym;
- 2) postępujący proces niszczenia zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków (szczególnie budynków mieszkalnych);
- 3) brak szczegółowych zapisów dla obiektów zabytkowych w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy;
- 4) zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- 5) niedostatecznie wykorzystany potencjał gminy jako ośrodka turystycznego;
- 6) niedostatecznie rozwinięty system promocji gminy i jej zasobów;
- 7) brak odpowiedniego wyeksponowania obiektów zabytkowych;
- 8) brak tablic informacyjnych w pobliżu najcenniejszych obiektów z terenu gminy;
- 9) nieprawidłowe modernizacje obiektów zabytkowych (prowadzone często bez wymaganych zezwoleń) powodujące czasem bezpowrotną utratę wartości historycznych i kulturowych (w szczególności kapliczek i krzyży przydrożnych);
- 10) niechęć mieszkańców do ochrony zabytków poprzez ujęcie obiektów w gminnej ewidencji zabytków;
- 11) niskie środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 12) niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
- 13) brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych;
- 14) brak forum wymiany doświadczeń w zakresie działań ochronnych przy zabytkach.

Szanse:

- 1) dotacje gminne na zabiegi rewitalizacyjne;
- 2) pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł krajowych i zagranicznych (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków;
- 3) szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy, przyciągająca turystów;
- 4) wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości;
- 5) wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne;
- 6) aktualizacja dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego;

- 7) współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk);
- 8) współpraca gminy i organizacji pozarządowych z miejscowymi szkołami w zakresie włączenia do programów nauczania lekcji o lokalnym krajobrazie kulturowym, organizowanie wycieczek, których trasy uwzględniałyby zasoby zabytków regionalnych;
- 9) korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich;
- 10) zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.;
- 11) powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych;
- 12) wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego.

Zagrożenia

- 1) niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych;
- 2) niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych;
- 3) niewykorzystanie potencjału turystycznego poprzez niedoinwestowanie infrastruktury: punktów widokowych, bazy noclegowej, ścieżek spacerowych i rowerowych;
- 4) wzrastające koszty remontów obiektów zabytkowych;
- 5) niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska;
- 6) odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem;
- 7) częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 8) duża konkurencja gmin ościennych w zakresie turystyki kulturowej;
- 9) niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych.

7. Założenia programowe

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Biezuń na lata 2026-2029 jest dokumentem strategicznym wytyczającym kierunki i zasady polityki ochrony dziedzictwa kulturowego. Dokument jest spójny z omówionymi powyżej dokumentami strategicznymi szczebla krajowego, wojewódzkiego i gminnego. Jako dokument tematycznie specjalizowany poszerza, doprecyzowuje i uzupełnia strategię działania w sektorze ochrony dziedzictwa kulturowego, sygnalizowaną w dokumentach o szerszym zakresie problemowym.

Określone w Programie priorytety, kierunki działań i zadania wynikają z kilku zasadniczych kwestii:

– ustawowo określonych celów, jakim służyć powinny programy opieki nad zabytkami (ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 87 ust. 2);

- wyznaczonych kierunków polityki krajowej oraz regionalnej (przyjętej przez Samorząd Województwa);
- dokumentów uchwalonych przez samorząd gminy;
- wniosków wynikających z analizy SWOT stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

Przedmiotowy dokument służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

7.1. Priorytety programu opieki

Realizacja Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Biezuń na lata 2026-2029 będzie odbywać się w oparciu o dwa priorytety:

Priorytet I:

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego.

Priorytet II

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

7.2. Kierunki działania i zadania programu opieki

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta i gminy Biezuń.

1.1 Zahamowanie degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

Zadania:

- utrzymywanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy Biezuń;
- długofalowa rewaloryzacja zabytkowego zespołu urbanistycznego miasta Biezuń;
- stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego;
- rezerwowanie środków w budżecie gminnym, przeznaczonych na dofinansowania na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1.2 Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków;

Zadania:

- merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych;
- podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków;
- wsparcie i udzielanie porad dotyczących pozyskiwania środków zewnętrznych przeznaczanych na remonty i restauracje obiektów zabytkowych;

1.3 Dokumentacja i popularyzacja zasobów dziedzictwa kulturowego;

Zadania:

- coroczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;
- prowadzenie monitoringu i weryfikacji oraz aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków;
- uzupełnianie informacji w kartach adresowych zabytków;
- współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków podczas aktualizacji GEZ

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

2.1 Utrzymanie i rozwój bogactwa kulturowego oraz tożsamości regionalnej mieszkańców.

Zadania:

- wspieranie mieszkańców w uczestnictwie w kulturze lokalnej poprzez inicjowanie działalności zespołów, orkiestr funkcjonujących na terenie miasta i gminy Biezuń;
- budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie zasad promujących działania chroniące zabytki odczytywane jako źródło tożsamości, wiedzy, dumy z historii oraz tradycji;

2.2 Publikacja materiałów promujących dziedzictwo kulturowe gminy;

Zadania:

- udostępnianie informacji o zabytkach znajdujących się na terenie miasta i gminy Biezuń na stronie internetowej gminy;
- opracowywanie szlaków architektury zabytkowej, szlaków tematycznych jako atrakcyjnej formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego;
- wydawanie i wspieranie publikacji folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- promowanie zabytków w prasie lokalnej poprzez serie artykułów zawierających zdjęcia, opis i historię obiektów oraz ludzi ich zamieszkujących;

2.3 Integracja społeczeństwa poprzez rozbudzanie poczucia wspólnej odpowiedzialności za miejsce swojego zamieszkania, w którym może występować dziedzictwo kulturowe.

Zadania:

- wprowadzenie do programów szkolnych elementów wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym (także np. poprzez warsztaty oraz konkursy, itp.);
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych promujących dziedzictwo kulturowe regionu;
- wykorzystanie imprez masowych organizowanych w mieście i gminie Biezuń do ugruntowania tożsamości kulturowej mieszkańców gminy (udział lokalnych stowarzyszeń oraz promowania lokalnych produktów, będących elementem lokalnego dziedzictwa);
- organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Biezuń na lata 2026-2029 będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Biezuń na lata 2026-2029 po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

- ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji;
- efektywność wykonania zadań;
- wartość finansową zrealizowanych zadań;
- zakres współpracy z innymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
- liczba zorganizowanych festynów, obchodów i konkursów związanych z tematyką dziedzictwa kulturowego;
- ocena aktywności placówek kulturalnych, domów kultury, świetlic wiejskich, bibliotek;
- liczba wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych dziedzictwu kulturowemu.

Po przyjęciu przez Radę Miasta i Gminy Biezuń w drodze uchwały Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na stronie internetowej miasta i gminy Biezuń.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

System finansowania ochrony zabytków w Polsce tworzą rozwiązania prawne zawarte w kilku aktach prawnych. W najszerszym zakresie zasady finansowania zabytków reguluje ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z prawem opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza. Opieka ta polega m.in. na zapewnieniu warunków do: prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim. Finansowanie tych działań także jest obowiązkiem podmiotu posiadającego tytuł prawny do zabytku (niezależnie czy jest to podmiot prywatny, wyznaniowy, samorządowy czy państwowy). Wsparciem w realizacji tych zadań mogą być środki publiczne przekazywane w formie dotacji celowej, udzielanej na wniosek właściciela zabytku, użytkownika lub osób przez nie upoważnionych. Ustawa o ochronie zabytków określa zasady udzielania dotacji przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków. Oprócz wyszczególnienia działań przy zabytku, na które dotacja może być udzielona, przyjęto zasadę, że dotacja może być przyznana w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac. Wyższe dofinansowanie, udzielane nawet do 100%

koniecznych nakładów możliwe jest w następujących sytuacjach: jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia prac złożonych pod względem technologicznym oraz jeżeli stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być udzielane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do najważniejszych prac i działań należą:

- techniczne i konserwatorskie ekspertyzy,
 - konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje,
 - opracowania programów prac konserwatorskich i restauratorskich,
 - projekty budowlane,
 - zabezpieczenie,
 - zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
 - stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie,
 - odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
 - uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej,
 - zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
- Ponadto dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków udzielane są przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty województwa) na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Od 1 stycznia 2018 roku weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na których podstawie utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków, jako państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach. Karom pieniężnym podlegać mogą osoby, które bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków) wykonują np.: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru. Kara pieniężna może być również nałożona za niewykonywanie zaleceń pokontrolnych. Kary pieniężne, nakładane są przez organy ochrony zabytków. Wpływami do Funduszu mogą też być nawiązki zasądzone przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Przed nowelizacją ustawy grzywny za popełnienie wykroczenia trafiały do ogólnego budżetu państwa. Obecnie dysponentem nowo utworzonego Funduszu jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Środki, które zostaną zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków mają

być w pierwszej kolejności przeznaczane na ratowanie zabytków zagrożonych, zniszczonych lub uszkodzonych.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

– Źródło dofinansowania – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

– Ochrona zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

– Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także

opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 rokiem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

– Kultura ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

– Wspieranie działań muzealnych

Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

– Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju

Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającej w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa tożsamości narodowej.

– Kultura dostępna

Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno-mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

– Źródło dofinansowania – Mazowiecki Wojewódzki Konserwator zabytków

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

Środki Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczone są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa mazowieckiego.

Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie.

Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej: <https://bip.mwzkz.pl/dokument/43>

– Źródło dofinansowania – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki).

Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

– Źródło dofinansowania – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.

– Źródło dofinansowania – Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

Projekt programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 został przekazany do Komisji Europejskiej i jest na etapie weryfikacji. Można wskazać dwa główne cele projektu Programu, które są związane z obszarem ochrony zabytków: Priorytet V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu – Cel szczegółowy 4(vi) wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych -alokacja dla RWS – 11 000 000 EUR:

- rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej;
- rozwój międzysektorowej współpracy w zakresie przemysłów kultury i kreatywnych;
- turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych);

Główne grupy docelowe:

- mieszkańcy województwa mazowieckiego;
- JST, ich związki i stowarzyszenia (np. LGD);
- jednostki organizacyjne JST, posiadające osobowość prawną;
- organizacje pozarządowe;

- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- przedsiębiorstwa;
- instytucje kultury (szkoły artystyczne, uczelnie artystyczne, teatry, zespoły artystyczne, galerie, biblioteki, centra kultury);
- instytucje edukacyjne, uczelnie. Priorytet IX – Mazowsze bliższe obywatelom dzięki Funduszom Europejskim. Cel szczegółowy 5(i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich CS 5 (i) będzie osiągnięty poprzez realizację na terenach miast i ich obszarów funkcjonalnych typów projektów:

- Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego;
- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych.

Główne grupy docelowe:

- mieszkańcy WM, w tym głównie z obszarów wskazanych do rewitalizacji;
- JST, ich związki i stowarzyszenia (np. LGD);
- jednostki organizacyjne JST, posiadające osobowość prawną;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- przedsiębiorstwa;
- instytucje kultury;
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe;
- instytucje edukacyjne, uczelnie. Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie CS 5(ii) będzie osiągnięty poprzez realizację typów projektów:

- Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego;
- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych. Główne grupy docelowe:
- mieszkańcy WM, w tym głównie z obszarów wskazanych do rewitalizacji,
- JST, ich związki i stowarzyszenia (np. LGD),
- jednostki organizacyjne JST, posiadające osobowość prawną,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- przedsiębiorstwa,
- instytucje kultury,
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe,
- instytucje edukacyjne, uczelnie. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania pozyskać ze strony: https://www.funduszedlamazowska.eu/fundusze-europejskie-nalata-2021_2027/

– Źródło dofinansowania – Fundusz Termomodernizacji i Remontów (BGK)

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

Podstawowym celem Funduszu Termomodernizacji i Remontów jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe. W przypadku obiektów zabytkowych możliwe jest uzyskanie premii remontowej stanowiącej 60% kosztów przedsięwzięcia remontowego. Beneficjentem premii remontowej są właściciele lub zarządcy budynków wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto:

- przed dniem 14 sierpnia 1961 roku lub co najmniej 20 lat przed dniem złożenia wniosku o premię remontową do banku kredytującego oraz
- budynek ten należy do społecznej inicjatywy mieszkaniowej lub towarzystwa budownictwa społecznego;
- budynek ten został wybudowany przy wykorzystaniu kredytu udzielonego przez BGK na podstawie wniosków o kredyt złożonych do dnia 30 września 2009 roku lub przy wykorzystaniu finansowania zwrotnego w rozumieniu ustawy z dnia 26 października 1995 roku o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego bez względu na status prawny, z wyłączeniem jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: <https://www.bgk.pl/podmioty-rynkumieszkaniowego/modernizacja-i-rewitalizacja/premia-remontowaz-funduszu-termomodernizacji-i-remontow>

– Źródło dofinansowania – Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

W lipcu 2021 roku rozpoczęły się konsultacje społeczne założeń programu na lata 2021-2027. Wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

– Źródło dofinansowania – Narodowy Instytut Dziedzictwa

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

Celem Programu jest tworzenie warunków do zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego wartości dla rozwoju społecznego obecnych i przyszłych pokoleń. Program adresowany jest do organizacji pozarządowych. W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do

społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania: – działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), prowadzące do rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości; – działania zmierzające do wzmacniania praktyk społecznokulturowych, tradycji, w tym tradycji rękodzielniczych i związanych z przekazami ustnymi, upowszechniania umiejętności, w tym umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiające zachowanie zabytków i ich wartości; – działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości; – działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocji dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania; – prace porządkowe i zabezpieczające przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu, prowadzące do zabezpieczenia, utrwalenia, uczytelnienia oraz zachowania substancji i wartości zabytku. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: <https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

– Źródło dofinansowania – Finansowanie z fundacji

▪ Cele i przedmiot dofinansowania

Możliwość pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze stron:

<https://www.fundacjalotto.pl/>

<http://fundacjakghm.pl/>

<https://fundacja.pgnig.pl/>

<https://fundacja.orange.pl/>

<https://fundacja.santander.pl/>

<https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index.htm>

<https://www.fundacijapkobp.pl/>

<https://www.pekao.com.pl/o-banku/odpowiedzialnoscspoleczna/fundacja-banku.html#>

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Ochrona zabytków znajdujących się na terenie Gminy Biezuń, w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jest obowiązkiem i kompetencją samorządu gminnego. Gmina Biezuń realizuje zadania własne w zakresie dziedzictwa kulturowego poprzez:

- opracowanie Gminnej Ewidencji Zabytków,
- sporządzenie i uchwalenie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami,
- dbanie o zabytki, które są własnością gminy.

Instytucjami wspierającymi Gminę Biezuń oraz realizującymi większość zadań Gminy w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego są Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury oraz Gminna Biblioteka Publiczna. Prognozy dotyczące finansowania zadań zaplanowanych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Biezuń na lata 2026-2029 są trudne do oszacowania. Wynika to z kilku przyczyn:

- systemu finansowania opieki nad zabytkami i ochrony zabytków w Polsce
- złożonego z wielu elementów i źródeł finansowania: środki właścicieli obiektów zabytkowych (osób fizycznych i prawnych, kościołów i związków wyznaniowych, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji etc.), fundusze publiczne
- budżet państwa, budżety samorządów terytorialnych wszystkich szczebli; fundusze celowe; fundusze europejskie;
- szerokiego traktowania zarówno dziedzictwa kulturowego gminy, jak i zadań zawartych w GPOnZ dotyczącym bardzo wielu aspektów (działania ochronne - rewitalizacyjne, prace remontowo-konserwatorskie, planowanie przestrzenne, ale też różnego typu badania, prace dokumentacyjne, działania edukacyjne, promocyjne itp.), które podejmowane być powinny nie tylko przez samorząd gminy, lecz również jednostki organizacyjne oraz innych interesariuszy;
- w większości jednorocznych i zmieniających się budżetów związanych z finansowaniem;
- znacznym procentem finansowania udzielanym z projektów finansowanych z programów operacyjnych funduszy europejskich, których zakres, ilość oraz wysokość finansowania jest niemożliwa do zaprojektowania na najbliższe 4 lata;
- braku całościowych danych dotyczących wydatków poniesionych na działania związane z opieką i ochroną zabytków w gminie w ostatnich latach;
- braku danych dotyczących wysokości wydatków ponoszonych przez właścicieli obiektów zabytkowych.

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292) ustawa nakłada na gminę obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z obowiązującymi przepisami gminny program opieki nad zabytkami opracowuje się na okres 4 lat.

Program ma na celu w szczególności:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Przyjęcie programu opieki nad zabytkami umożliwi samorządowi gminy wykonywanie zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W związku z powyższym uznaje się za zasadne przyjęcie przedmiotowej uchwały.